UDK 930.85(497.6 Zavidovići)“1945/1992“
Pregledni rad

Elmin Fehrić[1]

GLAVNA OBILJEŽJA KULTURNOG ŽIVOTA ZAVIDOVIĆA U SOCIJALISTIČKOJ JUGOSLAVIJI

Sažetak

Okončanjem Drugog svjetskog rata i uspostavljanjem socijalističke vlasti, nosilac većine kulturnih aktivnosti u Zavidovićima postaje Radničko kulturno-umjetničko društvo „Rad“ koje će tu ulogu zadržati do 1956. godine kada se gradi Dom kulture. Izgradnja ovog objekta stvorila je infrastrukturne preduslove za daljnji razvoj kulturnih aktivnosti. Rad prati razvoj kulturnog života u Zavidovićima u socijalističkoj Jugoslaviji ističući njegova glavna obilježja, kolektive, organizacije i pojedince.

Ključne riječi: *Zavidovići, kulturni život, RKUD Rad, Dom kulture, list Krivaja, Jugoslavija*

Uvod

Obrisi Zavidovića, kao grada, formiraju se krajem XIX stoljeća. U tom periodu, grad naseljavaju radnici iz različitih evropskih krajeva u potrazi za poslom. Oni su sa sobom donosili svoje običaje, legende, priče, folklor, muziku, ali i najraznovrsnije instrumente. Na taj način, Zavidovići su na početku svoga razvoja postali mala evropska kulturna kolonija. Mogli su se tada u gradu čuti zvuci narodnih instrumenata iz Češke, Slovačke, Mađarske, Ukrajine, Rumunije, Poljske i drugih. [2] Kulturna raznolikost nije u vezi samo s razvojem grada u početku. Ona se zadržala i u XX stoljeću te bila jedno od obilježja Radničkog kulturno-umjetničkog društva „Rad“ koje je predstavljalo meritum razvoja kulturnog života Zavidovića, u periodu socijalističke Jugoslavije. Ovo društvo bilo je polazna tačka razvoja drugih kulturno-umjetničkih društava, muzičkog, likovnog i pozorišnog života u gradu, a svojevremeno je bilo i nosilac aktivnosti Doma kulture. Pored spomenutog, kulturni život Zavidovića u periodu socijalističke Jugoslavije obilježili su radio i televizija kao novi mediji, a kada je u pitanju štampa ogroman doprinos imao je list radnog kolektiva „Krivaja“.

Kulturni život u Zavidovićima prije Drugog svjetskog rata

Neposredno pred napad sila osovine na Kraljevinu Jugoslaviju 1941. godine, kulturni život u Zavidovićima bio je skoncentrisan oko kulturno-prosvjetnih društava s religijskim ili nacionalnim predznakom. Jevrejsko pogrebno društvo pod nazivom „Chevra kadisha“ djelovalo je i u sferi kulturno-prosvjetnog rada kroz slanje jevrejske omladine iz Zavidovića na daljnje školovanje. Društvo je imalo svoju čitaonicu s dnevnom štampom i bibliotekom. [3] Mjesni odbor u Zavidovićima imalo je i Srpsko prosvjetno i kulturno društvo „Prosvjeta“ s pododborima u Vozućoj i Hrgama. Jedna od osnovnih djelatnosti SPKD „Prosvjeta“ u radu na opismenjavanju i

[1] Rad je napisan pod mentorstvom dr. sc. Mirze Džananovića.
[2] J. Božanović, „Kolorit različitosti“, *Krivaja*, 1988, 21. april 1988. str. 11.
[3] Jusuf H. Mujkić, *Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine.* (Zavidovići: Općina Zavidovići, IP „Krivaja“ DD Zavidovići, 2003), 67.

razvoju kulturne svijesti srpskog naroda, bila je osnivanje biblioteka širom Bosne i Hercegovine. Ovaj rad je SPKD „Prosvjeta“ započela 1911. godine kada je odlučeno da se povede akcija za reorganizaciju postojećih biblioteka raznih srpskih kulturnih društava i da se u isto vrijeme počne s radom osnivanja novih biblioteka po gradovima i selima gdje ih do tada nije bilo. Do 1941. godine razvila se široka mreža biblioteka i to ne samo u Bosni i Hercegovini. Od 296 biblioteka, po vrstama su se izdvojile: Centralna biblioteka 1, stalnih 207, pokretnih 68, dječijih 5, filijala Centralne biblioteke 15. Do rata u svim bibliotekama bilo je 106.000 knjiga, od čega u Centralnoj biblioteci 44.200. [4] U Zavidovićima su osnovane stalna i pokretna biblioteka. Pored ova dva društva na području Zavidovića neposredno pred uspostavu NDH, djelovala su i kulturno-prosvjetna društva muslimana – „Gajret“ i „Narodna uzdanica“ te Hrvata – „Napredak“. Nakon uspostave NDH „Prosvjeta“, „Gajret“ i „Chevra kadisha“ prestaju s radom, s obzirom da je nova vlast zabranila njihovo djelovanje. Preostala dva društva koja djeluju su „Napredak“ i „Narodna uzdanica“. Već 1941. godine u Zavidovićima je izgrađen Hrvatski dom koji je omogućio društvu „Napredak“ da uspješnije aktivira svoju kulturno-prosvjetnu djelatnost, ne samo među hrvatskim narodom, nego i među svim građanima Zavidovića bez obzira na vjersku pripadnost. S druge strane, kulturno-prosvjetna djelatnost društva „Narodna uzdanica“ zbog društvenih okolnosti bila je ograničena. Ovo društvo imalo je čitaonicu s dnevnom štampom i skromnom bibliotekom od ukupno 35 knjiga.[5]

Zavidovići nakon Drugog svjetskog rata

Nakon oslobođenja Zavidovića od okupacije 15. aprila 1945. godine i uspostavljanja Narodnooslobodilačkog odbora bilo potrebno raditi na obnovi grada. Zavidovići su prvih dana nakon oslobođenja bili grad-zgarište. Željeznički, drumski i poštanski saobraćaj nije funkcionirao. Mostovi preko rijeke Krivaje i Bosne bili su uništeni. Grad je bio odsječen od Maglaja, Žepča i dolina Krivaje i Gostovića, bez električne energije, s praznim trgovačkim prodavnicama i devastiranim ugostiteljskim radnjama.[6] Dobrovoljnim radom građana i omladine Zavidovića ubrzo su obnovljena i stavljena u pogon dva industrijska poduzeća: „Našićka“ i „Šipad“. Obnovljena je putna i željeznička infrastruktura kao i školske zgrade. Život se, uglavnom, normalizirao.

Iste godine, Zakonom o administrativno-teritorijalnoj podjeli Bosne i Hercegovine, uspostavljen je srez Zavidovići zajedno s mjesnim odborima koji ulaze u njegov sastav. Novouspostavljena vlast kao jedan od prioritetnih područja djelovanja izdvaja kulturu i obrazovanje. U fokus se stavlja izgradnja zadružnih domova na selima koji su trebali biti meritum za kulturni i obrazovni preobražaj zemljoradničkog stanovništva. Međutim, izgradnja ovih objekata u Zavidovićima započinje tek 1948. godine, a u konačnici, na području Zavidovića, izgrađeno ih je ukupno četiri. [7]

[4] “Period 1902-1949, Vizionari budućnosti i nosioci luči prosvjetiteljstva”, SPKD "PROSVJETA" SARAJEVO, http://www.prosvjeta.com.ba/prosvjeta/bosanski/o_nama/period1902_1949.html (preuzeto 10. oktobra 2020).
[5] Mujkić, *Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine*, 69.
[6] Ibid.
[7] Ibid.

Inače, problem analfabetizma i neobrazovanosti, posebno u seoskim područjima, bio je veoma izražen do 1945. godine kada su postojala sela u kojima uopće nije bilo pismenog čovjeka. Do spomenute godine postojalo je sedam školskih područja u Zavidovićima. Ova područja međusobno su bila udaljena i do 25 kilometara. Svakoj školi prosječno je pripadalo po 6.000 stanovnika. Međutim, ako se uzme da je svaki sedmi stanovnik prirastao za školu, onda je školu u prvim razredima trebalo pohađati oko 850 učenika, ali u svim školama godišnje je bilo 326 učenika. To znači da je svega 38,5% priraslih pohađalo školu. Tako je svake godine 61,5% dorasle djece ostajao van škole pa je iz godine u godinu rastao broj nepismenih, uporedno s porastom i priraštajem stanovnika.[8] Ovom problemu nova vlast pristupila je kroz izgradnju novih škola. U periodu od 1945. do 1954. godine otvorene su 33 škole. [9] Otvaranje škola djelimično je riješilo problem neobrazovanosti i nepismenosti s obzirom na to da se priliv stanovništva povećavao iz godine u godinu, pa se problem deficitarnosti školskih kapaciteta obnavljao. Nedostajalo je i učiteljskog kadra koji je uglavnom bio mlad i s nedovoljno iskustva. U Izvještaju o radu Savjeta za prosvjetu i kulturu 1955. godine, kojeg je na sjednici Narodnog odbora sreza podnio predsjednik Rizah Odžečkić, navodi se da u Zavidovićima nedostaje stotinu učitelja. Pored toga, kao problem ističe se neredovno pohađanje nastave u seoskim školama. [10] Prema tome, otvaranje škola bio je samo prvi korak u radu na podizanju nivoa pismenosti i opće obrazovanosti stanovništva.

Oblici kulturnog života

Oblici kulturnog života na nivou srezova, a kasnije općina u socijalističkoj Jugoslaviji bili su različiti. Svaka općina organizirala je kulturni život shodno svojim mogućnostima i potrebama. Ako bismo sve oblike kulturnog života pokušali grupirati po nekim značajnijim, formalnim ili suštinskim obilježjima, onda bismo na prvom mjestu morali govoriti o profesionalnim oblicima kulturnog života koji podrazumijevaju biblioteke, kina, radničke i narodne univerzitete i domove kulture. [11] Ova grupa oblika kulturnog života egzistirala je i u Zavidovićima uključujući sve navedene oblike. Druga grupa oblika kulturno-umjetničkog života uglavnom je bila u vezi s institucijama iz prve grupe, a javljala se kao dio njihove menadžerske aktivnosti, njihovih organizatorskih poslova. To su brojne kulturno-umjetničke priredbe, gostovanja pozorišta, koncerti narodne i zabavne muzike te razni estradni i slični programi. [12] Ovaj oblik kulturnog djelovanja u Zavidovićima prisutan je posebno nakon izgradnje Doma kulture 1956. godine, kada u njega useljavaju RKUD „Rad“ i „Radnički univerzitet“ koji preuzimaju funkciju organizatora i realizatora kulturno-zabavnih i obrazovnih sadržaja. U treću grupu svrstavaju se različite kulturno-umjetničke manifestacije koje su po tematici veoma raznolike: pozorišne, književne, muzičke, likovne, filmske i folklorne.[13] U Zavidovićima se u ovom kontekstu posebno izdvaja muzička manifestacija pod nazivom „Raspjevana jesen“ koja se održava i danas. U konačnici, četvrta grupa oblika kulturnih aktivnosti obuhvata razna amaterska kulturno-umjetnička društva, klubove,

[8] Jusuf Mujkić, „Razvoj školstva od oslobođenja“, *Krivaja,* 14. april 1955, str. 5.
[9] Ibid.
[10] Rizah Odžečkić, „Naše školstvo i prosvjeta u prošloj godini“, *Krivaja*, 14. januar 1955, str. 4.
[11] Muris Idrizović i dr., *Kulturni život u opštinama Bosne i Hercegovine* (Sarajevo: Veselin Masleša, 1974), 82.
[12] Ibid.
[13] Ibid.

sekcije te druge vidove okupljanja umjetnika i kulturnih radnika koji kroz amaterski rad učestvuju u stvaranju kulturnih vrijednosti jedne sredine. [14] Kulturno djelovanje kroz amaterska kulturno-umjetnička društva bilo je od posebne važnosti i u Zavidovićima, a posebno za kulturni život na selu. Na seoskim područjima djelovala su društva ovoga tipa poput: KUD „Veseljak" na Mahoju, KUD „Stojan Mišanović" u Gostoviću i KUD „Sloga" u Vozućoj koja su obogaćivala kulturni život na zavidovićkim selima. Pored njih, u ovom kontekstu djelovale su i različite školske sekcije kao što su muzičke i folklorne. Dakle, u periodu od 1945. do 1990. godine u Zavidovićima egzistiraju različiti oblici kulturnog života koji na različite načine nastoje zadovoljiti potrebe čovjeka kao bića kulture. Prisutan je institucionalan i izvaninstitucionalan rad na stvaranju i održavanju kulturnog života.

Kulturno-umjetnička društva

RKUD „Rad"

Od završetka Drugog svjetskog rata Radničko kulturno-umjetničko društvo *„Rad"* postaje najznačajniji nosilac cjelokupne kulturno-umjetničke djelatnosti na području Zavidovića. Ovaj kolektiv osnovan je 1938. godine. Od samog formiranja Društvo je u pravom smislu bilo radničko i revolucionarno, a inicijator osnivanja bio je Ujedinjeni sindikalni savez sa svojim ogrankom u Zavidovićima. [15] Na početku djelovanja društvo je uglavnom okupljalo mlade ljude koji su se afirmirali kroz dramsku, folklornu, horsku i tamburašku sekciju. U tom periodu društvo se samofinansiralo organizirajući različite zabavne programe poput maskenbala, izbora ljepotica i tombola, a prikupljani su i dobrovoljni prilozi od članova i simpatizera. Ratni vihor za četiri godine zaustavlja rad Društva, da bi ono bilo obnovljeno odmah po ustrojstvu nove Jugoslavije. RKUD „Rad" je bilo snažan faktor formiranja ličnosti svojih članova. Omogućilo je, uz to, mnogim članovima značajniju afirmaciju u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva. [16] Društvo je djelovalo kroz različite sekcije: horsku, folklornu, muzičku, baletsku, dramsko-recitatorsku i likovnu. Članstvo je omasovljavano kroz nastupe u organizacijama udruženog rada, selima i školama nastojeći tako afirmirati kulturno-umjetničko djelovanje među omladinom i radnicima. Međutim, nije uvijek bilo zainteresiranosti publike za aktivnosti Društva, pa se dešavalo da se određene predstave igraju pred tridesetak ljudi o čemu se govori u kritičko-polemičkom tekstu „Kako organizovati kulturno-umjetnički rad u Zavidovićima?" Branka Trkulje iz 1955. godine:

> „U našem mjestu postoji kulturno-umjetničko društvo „Rad". Društvo koje već 17 godina postoji, društvo koje ima izvjesne tradicije, pa ipak danas rad društva, po mišljenju nekih građana nije na visini, a zašto? Na ovo pitanje teško ćete dobiti pravilan i dobar odgovor. U većini dolazimo do zaključka da ljudi koji najmanje daju društvu najviše viču i stavljaju primjedbe na rad društva. Čini nam se da jedan dobar dio građana potcjenjuje vlastite snage. Da je to tačno ima mnogo činjenica, koje smo vidjeli kroz izvjesno vrijeme. [...] Zar nam posljednja premijera „Bez trećega" ne govori o tome. Možda je malo čudno, ali istinito da je

[14] Ibid.
[15] J.B., „Pola stoljeća stvaralaštva", *Krivaja*, 21. april 1988, str. 11.
[16] Ibid.

društvo dalo komad pred trideset posjetilaca. [...] Za to vrijeme naši građani traže druge zabave. Jedni su u kafani drugi šetaju gradom treći sjede kod kuće.[17]“

I pored spomenutih problema RKUD „Rad“ je dalo ogroman doprinos razvoju kulturno-umjetničkog života u Zavidovićima. Na poticaj ovog društva, u većim seoskim sredinama, organizirana su kulturno-umjetnička društva: „Sloga“ u Vozućoj, „Stojan Mišanović“ u Gostoviću i „Veseljak“ u Mahoju. [18] Za svoje zasluge i djelovanje RKUD „Rad“ dobilo je niz društvenih priznanja od kojih se izdvajaju Spomen-plaketa općine Zavidovići i Zlatna značka Opštinskog vijeća Saveza sindikata Zavidovići.

KUD „Sloga“

Na inicijativu Dragiše Orlovića, upravnika Osmogodišnje škole u Vozućoj, 1955. godine oformljeno je Kulturno umjetničko-društvo „Sloga“. Društvo je imalo budžet od 200.000 dinara i dvoranu u sklopu zadružnog doma. [19] U svojim prostorijama KUD „Sloga“ je svake nedjelje organizirala kraći umjetnički program ili igranku.

KUD „Stojan Mišanović“

Svrstani u pet sekcija, oko 250 članova Kulturno-umjetničkog društva „Stojan Mišanović“, djelovalo je na afirmaciji i promociji kulturnog rada u Gostoviću. Ovo amatersko društvo imalo je folklornu, muzičku, dramsku, ritmičku i tehničku sekciju, a nastupalo je i van Bosne i Hercegovine. Među nastupima treba, svakako, spomenuti organizaciju vrlo uspješnih audicija narodne i izvorne muzike, koje su pravilu privlačile dosta učesnika, pjevača-amatera kao i gledatelja koji su voljeli ovakvu vrstu amaterskog stvaralaštva.[20]

Pored ova tri društva na području Zavidovića djelovalo je i Kulturno-umjetničko društvo „Veseljak“ na Mahoju. Kao što vidimo kulturno-umjetnička društva u Zavidovićima su i nakon uspostavljanja socijalističke vlasti bila glavni nosioci kulturnog i umjetničkog života. Zahvaljujući ovim društvima kulturni život u gradu i na selu razvijao se u određenim kapacitetima, ali nikako nije moguće osporiti njegovo postojanje i značaj u historiji Zavidovića.

Dom kulture

Domovi kulture u socijalističkoj Jugoslaviji bili su ustanove koje se profesionalno bave organizacijom kulturnih aktivnosti. Prema zamislima njihovih osnivača, posebno u manjim mjestima, ove institucije trebale su biti glavna žarišta kulture.[21] Inicijativa za izgradnju jednog ovakvog objekta u Zavidovićima javlja se 50-ih godina. Idejni pokretač za izgradnju Doma kulture u Zavidovićima bio je Džirlo Džebrail. Njegovo uporište za navedeno bilo je u činjenici da Zavidovići, mada radnički centar, nemaju nijednu adekvatnu zgradu koja bi mogla pružiti mogućnosti za prezentaciju raznovrsnih kulturnih sadržaja koji bi zadovoljili duhovne interese i

[17] Branko Trkulja, „Kako organizovati kulturno-umjetnički rad u Zavidovićima?“,*Krivaja*, 30. juni 1955, str. 5.
[18] Mujkić, *Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine*, 487.
[19] Ljubo Petrović, „Oformljeno je KUD „Sloga““, *Krivaja,* 31. maj 1955, str. 7.
[20] „KUD „Stojan Mišanović“ Gostović: Održani izbori“, *Krivaja*, 7. april 1988, str. 10.
[21] Idrizović i dr., *Kulturni život u opštinama Bosne i Hercegovine,* 27.

potrebe radnika i svih građana.[22] Ovu ideju podržale su političke strukture Sreskog narodnog odbora Zavidovići, gradske općine Zavidovići i direkcija industrijskog kombinata „Krivaja“. Ideja je dobila i podršku građana koji su dobrovoljnim radom učestvovali u izgradnji Doma. Objekat je projektirao Jovan Savić iz Sarajeva, a gradnja je počela 16. jula 1952. godine na čelu s direktorom radova Dojmich Friedrichom. Trajala je ukupno četiri godine, a 26. augusta 1956. održano je svečano otvaranje objekta. [23] Ideja izgradnje Doma kulture bila je kritizirana s različitih strana. S mnogobrojnih nivoa vlasti govorilo se o tome kako radnici Krivaje žive u trošnim barakama, dok se s druge strane gradi jedan ovakav objekat. Kritike su dolazile i iz općina odakle je „Krivaja“ ekspolatirala sirovine. Glavnina tih kritika govorila je o tome da se Zavidovići odnose kolonijalno prema tim općinama jer se na njihovom području siječe i odvozi šuma te se na osnovu toga gradi Dom kulture, a u tim općinama se ne gradi nijedan značajniji objekat. [24] Građani Zavidovića u Domu kulture imali su pristup raznovrsnim formama kulturnog sadržaja. Organizirane su različite aktivnosti kao što su predavanja, priredbe koje su uključivale pozorišne predstave, pjesme, muziku, recitacije, usmene i zidne novine te u konačnici književne večeri. Nakon njegove izgradnje, ovaj objekat postao je žarište kulturnog života Zavidovića. U prostorije objekta neposredno nakon izgradnje uselilo je RKUD „Rad“ i „Radnički univerzitet“, a kao samostalna ustanova u sklopu objekta djelovala je i biblioteka.

Pozorišni život

Izgradnjom Doma kulture stekli su se infrastrukturni preduslovi za razvoj pozorišnog života u Zavidovićima. Kao centralni dio objekta izdvaja se pozorišna sala koja je projektirana za različite aktivnosti, a ne samo za održavanje predstava. Sala je tradicionalnim razvodom podijeljena na dva dijela: parter i balkon. Dimenzije bine prilagođene su dramskom pozorištu kao i operi. [25] Zavidovići nisu imali profesionalno pozorište pa su predstave nastajale u okviru dramske sekcije RKUD „Rad“. Neposredno pred otvaranje Doma kulture ova sekcija brojala je dvadesetak amaterskih glumaca.[26] Članovi sekcije su uglavnom bili u radnom odnosu što se odražavalo na njihovu aktivnost kada je u pitanju rad na predstavama. Sekcija je također imala tehničkih poteškoća kao što su nedostatak šminke i šminkera, garderobe, rekvizita itd. [27] I pored svih poteškoća članovi ovog Društva imali su niz uspješnih premijera. Ova sekcija u vlastitoj produkciji izvela je predstave: „Hasanaginica“, „Dvije kristalne čaše“, „Ljudi“, „Dr“, „Uzoran muž“, „Dva cvancika“ i druge. Važnu ulogu u realizaciji ovih predstava imao je dugogodišnji i značajan član sekcije Boro Abramušić, koji je ostavio značajan trag kada je u pitanju pozorište i pozorišni život u Zavidovićima.[28] Abramušić je u jednom periodu bio i direktor Centra za kulturu. Pored predstava iz domaće produkcije u Domu kulture igrale su se predstave pozorišta iz različitih krajeva zemlje.

[22] Mujkić, *Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine*, 475.
[23] Barbara Badiani i Eleonora Chiaf, *Dom Kulture, jedno moguće mjesto* (Zavidovići: Ambasada lokalne demokratije, 2002), 7.
[24] Mujkić, *Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine*, 478.
[25] Badiani i Chiaf, *Dom Kulture, jedno moguće mjesto*, 11.
[26] S.H., „Srećno, Boro!“, *Krivaja,* 14. jaunar 1955, str. 5.
[27] Ibid.
[28] Ibid.

Tako su prvu zvaničnu predstavu na sceni Doma kulture izveli su članovi Ansambla dramskog kazališta iz Zagreba, 9. septembra 1956. godine. [29]

Kino i film

U periodu prije Drugog svjetskog rata u Zavidovićima su postajala dva kina. Radi se o kinima „Brodić“ i „Šeper“ koje se nalazilo u istoimenom hotelu. Nakon okončanja rata kino „Brodić“ nastavilo je s radom pod nazivom „14. april“. [30] U kontekstu kulture i umjetnosti poratne godine u zemlji obilježio je jak ideološki utjecaj socijalizma. Izričaji popularne kulture (tiskovine, mediji, umjetnost...) su do 1948. godine bili pod sovjetskim utjecajem, a bili su odgojni i ideološki. Nakon Titovog suprotstavljanja Staljinu, nastupaju burne političke promjene, ali ne i kulturne. Tek ulaskom u pedesete dolazi do postupnog napuštanja socrealizma. [31] Ovo je značilo da se jugoslavensko društvo otvara prema zapadnoj popularnoj kulturi. Pod novim okolnostima filmski distributeri kupuju filmove na osnovu njihovog komercijalnog potencijala, najčešće američke kriminalističke filmove i vesterne. Osim američkih, za distributere su bili profitabilni britanski, francuski i italijanski filmovi. S druge strane, istočnoevropski filmovi donosili su gubitak jer jednom kad je stvorena mogućnost izbora gledatelji su se radije odlučivali za ona bezbrižna ostvarenja, nego za ona sumorna s dubokoumnom porukom. [32] Kulturne tendencije iz zemlje odrazile su se i na Zavidoviće gdje su svakoga dana organizirane kinopredstave na kojima su reproducirani, uglavnom strani, filmovi. Tako je u junu 1955. godine u kinu „Romanija“, u Zavidovićima, prikazano devet filmova, od kojih je osam bilo stranih. Radi se o filmovima: „Prijateljice noć“i i „Nezahvalno srce“ (italijanski), „Hobson u neprilici“ i „Kapetanov raj“ (britanski), „Magija“, „Skaramuš“ i „Prognanici iz Pokerfelta“ (američki) te „Venecijanski lopov“ rađen u italijansko-američkoj produkciji. Prikazan je i jedan domaći film „Ešalon od dr. M.“ [33] Nakon izgradnje Doma kulture stvoreni su infrastrukturni preduslovi za bogatiji i masovniji razvoj kinokulture. Kinosala Doma kulture imala je ukupno 520 sjedišta, a popularnost stranih filmova rasla je i u narednom periodu. Tako je 1973. godine u zavidovićkom kinu prikazan ukupno 221 film od kojih su 203 bila strana i 18 domaćih. Tokom iste godine organizirane su 752 filmske predstave. [34] Kulturni trendovi u zemlji prenijeli su se i na Zavidoviće. Prema tome, govoreći u ovome kontekstu možemo zaključiti kako su građani Zavidovića pratili kulturne navike stanovništva cijele zemlje.

Biblioteke

Socijalistička Jugoslavija posebnu pažnju posvećivala je razvoju interesa za književnost i čitanje od strane stanovništva. Vlast je kroz zakonske akte nastojala institucionalno poticati na

[29] Mujkić, *Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine*, 478.
[30] Ibid.
[31] Katarina Pokrajac „Popularna kultura u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih“ (magistarski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, 2018), 19.
[32] Ibid.
[33] „Filmovi koji dolaze“, *Krivaja*, 31. maj 1955, str 5.
[34] Idrizović i dr., *Kulturni život u opštinama Bosne i Hercegovine*, 437.

čitanje otvarajući biblioteke u svim općinama u Bosni i Hercegovini. U tom kontekstu treba posmatrati i Zakon o bibliotekama koji je donesen 1957. godine u kojem je određeno da svaka općina treba imati po jednu samostalnu biblioteku. [35] Na području Zavidovića otvorene su četiri javne biblioteke, a ponegdje su otvarane i u sklopu firmi. Već 50-tih godina, pored biblioteke u Zavidovićima, osnovane su biblioteke u Vozućoj, Hajderovićima i Gostoviću. [36] Paralelno, povećanjem broja učenika i fakultetski obrazovanih građana, povećavao se interes za knjigu. Prema podacima iz 1973. godine, Narodna biblioteka u Zavidovićima imala je fond od ukupno 16.338 knjiga. U istoj godini pročitano je 29.683 knjiga. [37] Najbrojnije članstvo činili su učenici i studenti, zatim službenici i radnici. Ukupan broj članova Narodne biblioteke 1973. godine iznosi 1.645, od čega je bilo: 1.274 učenika i studenata, 236 službenika i 103 radnika, dva poljoprivrednika i tri člana kategorizirana kao ostali. [38] Prema ovim podacima, svaki čitatelj pročitao je u prosjeku 18 knjiga godišnje. Ideja popularizacije knjige i čitanja kod radničkog stanovništva u Zavidovićima nije zaživjela što možemo vidjeti na osnovu broja radnika koji su bili upisani kao članovi Narodne biblioteke. U prilog toj činjenici govori i stanje biblioteke koja je otvorena u sklopu SOUR [39] „Krivaja“. Iako otvorena s velikim ambicijama da oformi knjižni fond časopisa od više desetina hiljada jedinica potrebnih za stručno usavršavanje, biblioteka je 1984. godine imala nekoliko hiljada jedninica koje su formirane ranije, u zanosu novih ideja. [40] Radnici skoro i nisu posjećivali biblioteku. „Krivaja“ je 1984. godine brojala 14.600 radnika, od toga i nekoliko hiljada intelektualaca od kojih se očekivalo da vode računa o svome obrazovanju. No, oni nisu koristili biblioteku. Upravo iz tog razloga, rijetko su se nabavljale nove knjige. [41]

List „Krivaja“

List „Krivaja*“* bio je glavni hroničar rasta i razvoja istoimenog preduzeća. Iako prvobitno osnovan kao bilten Glavnog štaba frontovskih brigada pri poduzeću industrije drveta „Krivaja“, list je bio i glavni, jedno vrijeme i jedini, hroničar zbivanja na području Zavidovića. Prvi broj izlazi 25. maja 1949. godine, a ovaj i 11 narednih listova uredila je Momirka Ivković. [42] S obzirom na godinu štampanja prvog broja lista, „Krivaja“ spada u jedan od najstarijih listova radnih kolektiva socijalističke Jugoslavije. List je u početku izlazio povremeno, potom tri puta mjesečno da bi se u konačnici taj broj reducirao na dva mjesečna izdanja. Mada s ograničenim brojem strana, a u početku i neadekvatnim novinarskim kadrom, list je donio napise o svim bitnim pitanjima iz rada pojedinih fabrika. Registrirao je značajnije događaje u zavidovićkoj općini, posebno kada je riječ o izgradnji infrastrukturnih objekata kojima su se poboljšavali uslovi života i radnika. [43]

[35] Idrizović i dr., *Kulturni život u opštinama Bosne i Hercegovine,* 18.
[36] Mujkić, Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine, 483.
[37] Idrizović i dr., Kulturni život u opštinama Bosne i Hercegovine, 18.
[38] Ibid.
[39] SOUR – Složena organizacija udruženog rada
[40] „U očekivanju čitalaca“, *Krivaja,* 19. januar 1984, str. 9.
[41] Ibid.
[42] Branko Ključarić, „Svake druge godine novi urednik *Krivaje*“, *Krivaja*, 8. novembar 1979, str. 6.
[43] Mujkić, Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine, 482.

Jedna od karakteristika ovoga lista bilo je stalno mijenjanje urednika. Momirka Ivković uredila je prvih 11 brojeva. Od 12. broja glavni urednik lista postaje Branko Trkulja koji se najduže zadržao na ovoj poziciji, a list uređuje sve do broja 256. [44] Trkulja je list uređivao sve do šestogodišnje stanke štampanja lista. Naime, nigdje u listu nije zabilježeno zašto se list „Krivaja" prestao štampati u periodu od 1958. do 1964. godine. Nakon ponovnog pokretanja urednici su stalno mijenjani, a neki od njih su uredili svega sedam brojeva. Nakon Trkulje list su uređivali: Ćirilo Zornija, Kasim Deraković, Ostoja Todorović, Milutin Krstić, Esad Jabuković, Rajko Škvarica, Ferid Čehić, Iso Kriješarac, Avdo Mujkić, Momo Bojević, Mirsad Đerzić i Božo Divković. [45] Praktično, list je svake druge godine imao novog urednika. Kao jedan od razloga ovakvog stanja, kada je u pitanju pozicija glavnog urednika lista, svakako može biti i finansijsko pitanje. Naime, glavni urednik lista na platnom preduzeća „Krivaja" nalazio se na 13. mjestu s jednakim primanjima kao blagajnik i planer preduzeća s platom od 11.024 dinara. [46]

Historijski doprinos lista očituje se u povezivanju jugoslavenske privrede. Naime, list je otvorio rubriku pod nazivom „Vijesti iz drugih listova" gdje je prenosio probleme i iskustva iz drugih velikih preduzeća širom zemlje. Prvu takvu vijest list „Krivaja" objavljuje u broju 25, štampanom 1950. godine kada prenosi nekoliko rečenica iz lista „Trudbenik", o tome kako su još tri radnika u Borovu izvršili svoj petogodišnji plan. [47] Drugi veliki doprinos lista je na nivou cijele zemlje je inicijativa za uvezivanje listova radnih kolektiva cijele zemlje. Zajedničkom inicijativom radnih kolektiva, došlo je do prvog savjetovanja predstavnika listova radnih kolektiva Jugoslavije u Borovu 1955. godine, što će kasnije rezultirati formiranjem „Štampe" – organizacije udruženog rada**.** [48] Ova organizacija bavila se problemima radnih kolektiva u cijeloj zemlji kao što su: nedostatak novinarskog kadra, slaba tehnička opremljenost štamparija, problemi s kliširanjem i sl. Dakle, iako lokalnog kraktera list „Krivaja" nije bio samo hroničar zbivanja u Zavidovićima već je njegov značaj i utjecaj mnogo šireg opsega.

Radio i TV

Radiostanica „Zavidovići", formirana je kao samostalna radna organizacija Odlukom Skupštine opštine Zavidovići 25. septembra 1969. godine. [49] Potrebe za ovakvim medijem iskazane su u obrazloženju gdje se kao osnovni razlog formiranja Novinsko-izdavačke i radio-difuzne ustanove „Krivaja" navodi ustavno pravo i obaveza radnih ljudi i građana da budu informirani na objektivan način o svim važnim dešavanjima na području Zavidovića. Radio „Zavidovići" su u svojim programskim blokovima njegovali tradiciju razvoja demokratske misli kroz različite oblike i forme izražavanja. Objedinjavajući informiranje na jednom mjestu, ovaj medij je osiguravao brzo informiranje građana u svim krajevima grada. Radio je afirmirao pjevače amatere ustupajući im svoj studio i puštajući njihove pjesme u svome programu. Zbog potreba da bude efikasna i da obavlja funkciju radiostanica je sopstvenim sredstvima izvršila instaliranje

[44] Branko Ključarić, „Svake druge godine novi urednik Krivaje",*Krivaja*, 8. novembar 1979, str. 6.
[45] Ibid.
[46] Ibid.
[47] Ibid.
[48] Branko Ključarić „Veliki doprinos *Krivaje*", *Krivaja*, 9. maj 1985, str. 12.
[49] „Ulazak u 21. godinu", *Krivaja*, 29. mart 1990, str. 7.

jednokilovatnog predajnika i antenskog sistema, nakon čega je cjelokupan grad bio pokriven zavidovićkim radiosignalom.[50] Tokom rada, jedini dnevni medij u Zavidovićima suočavao se s nedostatkom finansiranja. Ovaj problem će kulminirati 1989. godine kada se radio našao pred zatvaranjem zbog nedostatka finansiranja. [51] Problem je riješen tako što je radiostanica izdvojena iz radne organizacije Centra za kulturu, obrazovanje, informisanje i sport i postala samostalno javno preduzeće. Ova odluka donesena je na posljednjoj sjednici Skupštine opštine 1990. godine. [52] Na ovaj način radio je po prvi puta u svom postojanju od 22 godine postao djelimično finansiran iz javnog budžeta. Radio djeluje sve do danas.

Televizija u socijalističkoj Jugoslaviji počela je s radom krajem pedesetih godina. Prve ideje o njenom osnivanju došle su iz redova tehničara s radija, koji su eksperimentirali s prenosom slike na daljinu i bili u toku sa savremenim tehnološkim razvojem u ovoj oblasti u svijetu.[53] Razvojem privrede, u prvom redu drvnog kombinata „Krivaja“ rasla je i kupovna moć stanovnika Zavidovića pa je bilo sve više onih građana koji su mogli priuštiti TV u svome domu. Tako je 1973. godine u Zavidovićima bilo 2.435 pretplatnika na TV prijemnik. [54] Međutim, javljali su se različiti problemi kada je u pitanju prijem televizijskog signala, posebno kada je riječ o seoskim područjima. U tom kontekstu izdvaja se slučaj stanovnika vozućkog područja koji su vlastitim prihodima finansirali izgradnju TV pretvarača. No, ni nakon toga nisu imali sliku na svom TV prijemniku. [55] Generalno gledajući, razvojni put masovnih medija u Zavidovićima obilježen je različitim poteškoćama finansijske i tehničke prirode što utjecalo na masovnije korištenje.

Muzički život

U poratnim godinama, muzički život u Zavidovićima uglavnom je bio skoncentriran oko kulturno-umjetničkih društava. Kroz različite sekcije poput tamburaške, horske i muzičke razvijao se amaterski muzički život Zavidovića. RKUD „Rad“ imao je tamburašku i horsku sekciju. KUD „Stojan Mišanović“ imalo je muzičku sekciju i organiziralo je audicije za pjevače-amatere. U tim poratnim godinama u Zavidovićima nije bilo obrazovanih muzičara. Iz tog razloga javila se inicijativa za otvaranje Niže muzičke škole koja je trebala pristupiti muzičkom odgoju mlađih generacija i tako riješiti problem deficitarnosti obrazovanog muzičkog kadra te voditi ka formiranju orkestra Doma kulture. [56] Međutim, ta ideja nije zaživjela prije svega zbog nedostatka nastavnog kadra u gradu, a muzičari iz većih sredina teško su se odlučivali doći u manje sredine. Tek osamdesetih godina u Zavidoviće pristižu muzički obrazovani ljudi koji se organiziraju Muzički klub „Krivaja“ koji je imao orkestar limene glazbe, zabavni orkestar, narodni orkestar i tamburaški orkestar. Klub je materijalno pomagao industrijski kombinat „Krivaja“ koji je

[50] Ibid.
[51] „Zrelo i promišljeno o informisanju“, *Krivaja*, 26. januar 1989, str. 11.
[52] Mirsad Đerzić, „Radio stanica – javno preduzeće“, *Krivaja*, 22. novembar 1990, str. 5.
[53] Ildiko Erdei. "Novi život na malom ekranu i oko njega: počeci televizije u socijalističkoj Jugoslaviji (1955-1970)". Етноантрополошки проблеми 2:405-426.
[54] Idrizović i dr., Kulturni život u opštinama Bosne i Hercegovine, 438.
[55] „Pravo na informaciju“, *Krivaja*, 13. februar 1986, str. 9.
[56] „Potreba i mogućnosti otvaranja Niže muzičke škole u Zavidovićima“, *Krivaja,* 14. maj 1955, str. 5.

muzičare snabdijevao modernim instrumentima i razglasnim uređajima. [57] Kasnije će iz Muzičkog kluba izaći i vokalno-instrumentalni pop-rok sastav Sjenke koji je nastupao i van Zavidovića, a zabilježen je i njihov nastup u sarajevskoj Skenderiji. Vođa grupe bio je Miralem Slipić, a uz njega grupu su činili: Amir Ćatić, Erni Lipić, Dragan Bekez, Zijad Sinanović i Nedim Mehić. [58] U Zavidovićima su osamdesetih godina postojala dva pank i rok sastava grupe pod nazivom BUF i Pauk. „Paukovci" su osvojili značajne nagrade u zemlji, od kojih se izdvaja prvo mjesto na Zaječarskoj gitarijadi i drugo mjesto na Subotičkom festivalu zabavne muzike koji je nosio zvanični naziv „Omladina 80". [59] Grupu su sačinjavali: Željko Selak, Branko Dabić, Ešref Hamzić i Nenad Simić, svi osim Simića radnici kombinata „Krivaja". „Paukovci" Željko Selak i Brano Dabić imat će važnu ulogu u organiziranju prvog, a danas najdugovječnijeg muzičkog festivala u Zavidovićima – *Raspjevana jesen*. Naime, idejni tvorac i začetnik manifestacije „Raspjevane jeseni" bio je Željko Selak, a kao stručnjak i aktivni muzičar pomoć je pružio Branko Dabić. [60] Nakon što je inicirano održavanje festivala i podrške koju je dobio od strane lokalne vlasti organizirana je prva u nizu „Raspjevana jesen". Na prvi festival 1983. godine prijavilo se tridesetak kandidata, a nakon audicija održane su u Domu kulture u Zavidovićima, dvije takmičarske večeri – polufinalna i finalna. U finalu je nastupilo 12 učesnika, a prema ocjeni žirija najbolja učesnica festivala bila je Sanja Đurić iz Doboja. [61] Naredne godine festival nije održan iz nepoznatih razloga, da bi se od 1986. godine organizirao sve do ratnih sukoba na području Bosne i Hercegovine. Kao što smo mogli vidjeti osamdesete godine 20. stoljeća bile godine intenzivnog razvoja i bogatog muzičkog života u Zavidovićima.

Likovno stvaralaštvo

Sedamdesetih godina u Zavidovićima javljaju se značajni likovni umjetnici. Likovno stvaralaštvo u gradu tih godina obogaćuju: Enis Bato Hasandžiković, Mustafa Faljić, Biljana Vrbić, Ramiz Vejzović i drugi. Vrlo produktivan umjetnik bio je Mustafa Faljić koji je slikao pejzaže zavidovićkog kraja u kojima su prevladavale zelene rijeke, vodopadi, brzaci i četinari. [62] Zavidovići su bili inspiracija i umjetnicima iz drugih republika kao što je Ružica Šolaja slikarka naive. „Panj cvata", „Radnik za strojem" i „Kratak predah", slike su koje je Šolaja naslikala inspirirana onime što je vidjela tokom posjete Zavidovićima.[63] Sve izložbe su uglavnom organizirane u Domu kulture, a 1990. godine javlja se i neformalna galerija u kafiću „Miki" koju inicira Zlatan Alispahić. Galerija je svečano otvorena 22. juna izložbom Ramiza Vejzovića – Proka, te izložbom fotografija starih Zavidovića Vinka Duspera. [64] Uzimajući u obzir karakter

[57] Mujkić, *Zavidovići kroz historiju. Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine*, 488.
[58] „*Sjenke* iz Sjenke", *Krivaja,* 21. septembar 1989, str. 5.
[59] „*Paukovci* na stazama uspjeha", *Krivaja*, 11. decembar 1980, str. 8.
[60] Dragan Šimšić, *25 raspjevanih jeseni : zavidovićki festival zabavne muzike : monografija* (Zavidovići: Centar za kulturu, 2017), 8.
[61] Ibid.
[62] „Teća samostalna izložba", *Krivaja*, 12. april 1978, str. 8.
[63] Mirsad Đerzić, „Ružica među radnicima", List *Krivaja*, 5. juli 1978, 7.
[64] Edin Tursić, „Čežnja zvana galerija", List *Krivaja,* 5. juli 1990, 7.

industrijskog grada gdje se sve dešava oko kombinata, može se kazati da su Zavidovići imali relativno razvijeno likovno stvaralaštvo koje je sačinjavalo nekoliko značajnih slikara.

Zaključak

Prije Drugog svjetskog rata kulturni života u Zavidovićima bio je skoncentriran oko kulturno-umjetničkih društava s nacionalnim ili vjerskim predznakom. Nakon uspostavljanja socijalističke vlasti nacionalna i vjerska društva nestaju s društvene scene, a glavnu ulogu u razvoju kulturne ideje preuzima Radničko kulturno umjetničko društvo „Rad“. Ovo društvo postaje polazna tačka razvoja drugih kulturno umjetničkih društava, muzičkog, likovnog i pozorišnog života u gradu. Pored ovog društva, na selima djeluju KUD „Sloga“, KUD „Stojan Mišanović“ i KUD „Veseljak“. Izgradnjom Doma kulture 1956. godine, ova ustanova postaje glavno žarište kulture u Zavidovićima. Njegovom izgradnjom stvaraju se pretpostavke za razvoj pozorišnog života. Zavidovići nisu imali profesionalno pozorište pa su predstave nastajale u okviru dramske sekcije RKUD „Rad“. Uz različite tehničke probleme i čestu nezainteresiranost publike, sekcija je uspjela realizirati nekoliko uspješnih predstava. Pored domaćih predstava, na sceni Doma kulture svoje predstave igrala su i gostujuća pozorišta. Izgradnja Doma kulture stvorila je pretpostavke i za razvoj kinokulture, a kinopredstave, na kojima su uglavnom prikazivani strani filmovi, organizirane su svakodnevno. U sklopu Doma kulture, ali kao zasebna institucija, djelovala je Narodna biblioteka koja je imala fond od preko 16 hiljada knjiga. Članovi biblioteke su uglavnom bili učesnici i studenti. Nosilac pisane riječi u Zavidovićima bio je list istoimenog radnog kolektiva „Krivaja“ koji je jedno vrijeme bio i jednini hroničar događanja u gradu. Historijski doprinos lista očituje se u povezivanju jugoslavenske privrede tako što je inicirao formiranje Štampe organizacija udruženog rada. Time njegov značaj prevazilazi okvire Zavidovića. U razvoju kritičke misli i objektivnog izražavanja u gradu, značajan doprinos dala je novinsko-izdavačka i radiodifuzna ustanova „Krivaja“. Objedinjavajući informiranje na jednom mjestu, ovaj mediji je osiguravao brzo informiranje građana u svim krajevima grada. Pored toga, radio je afirmirao pjevače amatere. Formiranje Muzičkog kluba „Krivaja“ predstavlja prekretnicu u razvoju muzičkog života grada. U klubu su djelovali članovi uspješnih grupa PAUK i Sjenke. Inače, osamdesete godine XX stoljeća predstavljaju period potpune muzičke afirmacije u gradu. Tada grupa PAUK osvaja prvo mjesto na gitarijadi u Zaječaru, a isto tako organizira se prvi muzički festival „Raspjevana jesen“. Likovnu umjetnost Zavidovića afirmirali su lokalni umjetnici: Enis Bato Hasandžiković, Mustafa Faljić, Biljana Vrbić, Ramiz Vejzović i drugi. Izložbe su postavljane u Domu kulture. Kao što smo imali priliku vidjeti kroz ovaj rad nosilac kulturnog života u Zavidovićima, za vrijeme socijalističke Jugoslavije, bilo je Radničko kulturno-umjetničko društvo „Rad“ u sadržajnom smislu. U pogledu infrastrukture kao presudan izdvaja se Dom kulture. Pojedinci i članovi koji su djelovali u i oko RKUD-a „Rad“ i Doma kulture postavili su temelje budućeg razvoja kulturnog života u Zavidovićima.

Izvori

Objavljeni izvori

1. Duda Igor ur. *Stvaranje socijalističkoga čovjeka: Hrvatsko društvo i ideologija jugoslavenskoga socijalizma*, Zagreb: Srednja Evropa, 2017.
2. Mejrić, Fehim. *Zavidovići na tragu prošlosti.* Zenica: Dom štampe, 2009.
3. Petranović, Branko, *Istorija Jugoslavije 1918 – 1988 III – Socijalistička Jugoslavija 1955-1988*, Beograd: Nolit, 1988.

Štampa

1. List *Krivaja,* Zavidovići, 1949.
2. *Kulturni radnik*, Zagreb, 1948.

Literatura

Knjige

1. Badiani, Barbara i Chiaf Eleonora. *Dom Kulture, jedno moguće mjesto.* Zavidovići: Ambasada lokalne demokratije, 2002.
2. Mujkić, H. Jusuf. *Zavidovići kroz historiju: Društveno-ekonomski i kulturni razvoj područja zavidovićke općine od polovine XV do kraja XX vijeka. - II. Tom, od 1941. do 1991. godine.* Zavidovići: Općina Zavidovići, IP Krivaja DD Zavidovići, 2003.
3. Idrizović, Muris i Velimir Milošević i Vlatko Raguz i Neđo Šipovac. *Kulturni život u opštinama Bosne i Hercegovine.* Sarajevo: Veselin Masleša, 1974.
4. Šimšić, Dragan. *25 raspjevanih jeseni: zavidovićki festival zabavne muzike: monografija*. Zavidovići: Centar za kulturu Zavidovići, 2018.

Članci

1. Erdei, Ildiko. „Novi život na malom ekranu i oko njega: počeci televizije u socijalističkoj Jugoslaviji (1955-1970)“. Etnoantropološki problemi br. 10 (2015): 405-426.

Neobjavljeni magistarski radovi i doktorski radovi

1. Pokrajac, Katarina. „Popularna kultura u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih“. Magistarski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, 2018.

Sadržaji sa www. (World Wide Web)

1. “Period 1902-1949, Vizionari budućnosti i nosioci luči prosvjetiteljstva”, SPKD *Prosvjeta* http://www.prosvjeta.com.ba/prosvjeta/bosanski/o_nama/period1902_1949.html (preuzeto 10. oktobra 2020).

THE MAIN FEATURES OF THE CULTURAL LIFE OF ZAVIDOVICI IN SOCIALIST YUGOSLAVIA

Abstract

With the end of the Second World War and the establishment of the socialist authorities, the holder of most cultural activities in Zavidovici became the Workers Cultural and Artistic Association "Rad", which would retain that role until 1956, when the Dom kulture was built. The construction of this facility has created the preconditions for further development of cultural activities. The paper follows the development of cultural life in Zavidovici during socialist Yugoslavia, bringing its main features, prominent collectives, organizations and individuals.

Keywords: *Zavidovici, cultural life, RKUD Rad, Dom kulture, newspaper Krivaja, Yugoslavia*